

# ACTORI ÎN RĂZBOI

Mulți slujitori ai teatrului au îmbrăcat uniforma în primul război mondial. În august 1916, când a sunat mobilizarea, deși, în principiu, puteau fi mobilizați pe loc la teatrele unde jucau, ei s-au prezentat la unități.

Doi dintre cei mai mari actori ai timpului — Constantin Radovici și Cazimir Belcot — au avut o soartă tragică. Pe cât de dureroasă, pe atât de stupidă. S-au înrolat în primele zile ale mobilizării. Amândoi erau simpli soldați. Prost echipați și neantrenați să poată rezista vremii aspre a unei toamne friguroase, s-au îmbolnăvit și n-au mai scăpat. Radovici fusese pus să facă de santinelă pe peroanele Gării de Nord, iar Cazimir Belcot să păzească niște șure de paie în marginea Bucureștiului. Ion Iancovescu era să-și lase oasele pe câmpiile Bulgariei. Iar Ciprian — supranumit în tinerețe „omul” — a fost mobilizat la un serviciu administrativ. Fratele său mai mic, de asemenea actor, angajat tot la Teatrul Național — și căruia, spre deosebire de fratele său cel mare, i se zicea „omulețul” — a murit vitejește pe front, ofițer într-un regiment de infanterie.

Tony Bulandra, Ion Manolescu și Zaharia Birsan, cîteși trei ofițeri, au avut sorți diferite. Locotenentul Tony Bulandra era la o unitate motorizată. După retragerea în Moldova, după ce frontul se stabilizase pe o linie care urma lunca Siretului, trecea pe la Mărășești ca să continue pe creasta munților, parte din actorii mobilizați puteau să vie din cînd în cînd să joace la Iași. Printre ei și Tony Bulandra.

La Teatrul Național din Iași se concentrase toată viața artistică a țării. Pe scena capitalei moldovene spectacolele se succedau fără întrerupere de dimineață pînă noaptea: operă, operetă, dramă, comedie, revistă. George Enescu, între vizitele pe care le făcea răniților în spitale cu vioara la subsuoară, găsea timp să dea și cîte un concert pentru civili în sala teatrului. Opera romînă, adunînd cîntăreții și muzicanții refugiați, își refăcuse ansamblul și-și cînta repertoriul pe scena ieșeană, alternînd cu trupa locală a Naționalului și cu reprezentații date de artiștii bucureșteni sau craioveni.

Ion Manolescu, căpitan de vînători, comanda în vremea asta o companie a regimentului 6 Mihai Viteazul, cantonată în marginea Iașului, la Miroslava. În compania lui se strînseseră, prin nu știu ce întîmplare, mai mulți teatraliști, printre care prietenul meu Nick Niculescu, ajuns în urmă decan al sufleurilor, Alecu Economu, azi pensionar al Teatrului din Timișoara, Ștefan Decu, Petru Savu, și poate și alții. Toți erau entuziasmați de comanda ilustrului lor căpitan. În schimb, căpitanul nu se împăca deloc cu superiorul lui, colonelul Gherghiceanu. A făcut ce a făcut ca să scape de persecuția unui comandant care nu iubea teatrul.

Zaharia Birsan purta funcția de căpitan. Nu știu din ce unitate a făcut parte în timpul retragerii spre Moldova. Dar ajuns la Bacău, la comandamentul armatei a doua, a fost însărcinat să alcătuiască o echipă de teatru care să dea spectacole pentru soldați, dar și pentru populația civilă. Formația aceasta a jucat la Bacău pînă în mai 1918. Din trupa înjghebată la Bacău de Zaharia Birsan făceau parte, între alții, Ghibericon, sublocotenent de administrație, și Arsene Popovici, soldat.

Cam asta era situația militară a celor din teatru care-și împliniseră la timp obligațiile ostășești. Mulți însă rămăseseră în urmă cu îndatoririle militare. Din amînare în amînare au ajuns în preajma războiului cu armata nefăcută. Acuma nu mai putea fi vorba de o nouă amînare. Au fost cu toții încorporați. Cei care aveau studiile cerute de regulamente au fost trimiși la școala de ofițeri de rezervă, instalată în cazarma regimentului 37 infanterie din Botoșani. Promoția aceasta nu cuprindea numai soldați cu termen redus, elevi care împlineau atunci 20 de ani — dintre ei aș putea cita pe George Uracu, Aurel Decu, Virgil Vasilescu, Miron Popovici și subsemnatul —, dar și bărbați mai

coști, de vreo 30 de ani, și chiar coști bine de tot, care se apropiiau de 40. Printre ei, mulți voluntari ardeleni și bucovineni, care trecuseră munții încoace pentru a nu fi înrolați în armata austro-ungară. Iar din lumea teatrului, a muzicii și a scrisului, Alexandru Kirițescu, Mișu Fotino, Em. Ciomac, Ion Chiorescu, Mihail Sorbul și alții și alții făceau parte din această promoție.

Atît de bine era reprezentată în școală fauna teatrului, încît comandamentul a hotărît să se dea niște spectacole în beneficiul Crucii Roșii. Scenă aveam, pentru că Teatrul „Eminescu” din localitate fusese rechiziționat pentru școala noastră și preschimbat în cazarmă. În această originală cazarmă-teatrul era găzduită compania de elevi activi. Lojile erau transformate în dormitor, scena și foaierele în săli de cursuri. Alexandru Kirițescu a scris o revistă închinată eroismului zilelor pe care le trăiam și presărată cu actualități din lumea militară și din societatea botoșăneană. Subsemnatul am pus-o în scenă. Ion Chiorescu s-a ocupat de partea muzicală. Interpreți și muzicanți s-au găsit destui în cele cinci companii de elevi, iar rolurile feminine au fost date pe mîna fetelor și doamnelor tinere din oraș. În sfîrșit, spectacolul a avut loc. Mare succes. Am mai dat două reprezentații, și apoi fiecare ne-am reluat locurile în front, la instrucție.

După cîteva luni de școală, am fost înaintași sublocotenenți și trimiși la regimente. Uraca, Aurică Decu și cu mine am nimerit la regimentul 2 al brigăzii de grăniceri. Brigada era socotită trupă de elită. De multe ori am fost băgați în foc în situații dificile. Astfel, la 31 iulie 1917, am fost luați în grabă de la Mărășești, unde eram ultima rezervă, încărcați în automobile și trimiși la Onești. Inamicul făcuse o spărtură în front la Cașin, care trebuia astupată. Nu se luminase bine cînd am intrat în luptă care a durat o zi întreagă. Regimentul nostru a pierdut în ziua aceea trei sferturi din efectiv, în soldați și în ofițeri. Maiorul Caraca, comandantul batalionului, a fost ucis chiar în primele clipe ale încăierării. Căpitanul Luchian, care comanda compania a treia, a căzut împușcat în cap sub ochii mei, spre miezul zilei. Eram amîndoi culcați la pămînt în mijlocul plutonului meu. Glonțul care a găurit țeasta căpitanului m-a atins la gît, ca să se oprească în brațul meu stîng. Nici n-am simțit lovitura. Sergentul Marin Spirescu, tipograf de meserie, iar acum furierul companiei, n-avea ce să caute în luptă. Rostul lui era la cancelarie. Dar mergea totdeauna cu noi. Acum era în spatele meu. I-am spus:

— Marine, aveți grijă de căpitan, că nu mai suflă, l-au împușcat. Noi mergem înainte.

## MĂRTURII • PAGINI DE ARHIVĂ • IMAGINI PE VIU

### MARIOARA VENTURA



Era, la Iași, într-o după amiază de vară, vibrantă de ecoul tunurilor de la Mărășești. În curtea spitalului „Notre Dame de Sion”, se da o serbare pentru răniți. Doamne „refugiate”, în toalete ușoare de batist și de broderie, adăpositate de razele soarelui sub umbrele de mătase, cari păreau flori luminoase și multicolore, vorbeau vesele, cu tineri ofițeri de la Cartier sau de la Comenduire, sveltți, încorsetați, sculptori, în vreme ce cornetele albe ale călugărițelor se zăteau ca niște mici aeroplane de hîrtie, străbătînd asistența elegantă, în așteptarea înfrigurată a familiei regale. Iar într-un colț pe cîteva bănci ale fostului institut de fete, cumînți ca niște școlari, o mîină de răniți, cu capetele rase, cu chipurile negre, arse de gazele corosive și de

C. I. Nottara  
George Vraca



Rămăsesem în toată compania doi ofițeri, doi sublocotenenți, Becnitz și cu mine. Becnitz, în calitate de ofițer de carieră, luase comanda companiei, dar a rămas în curînd singur, pentru că după asaltul următor brațul stîng mi se umflase atît de tare încît a trebuit să mă retrag.

În trenul sanitar care ne ducea spre interiorul țării, la spital, m-am întîlnit cu Gicu Vraca, rănit și el în aceeași luptă. Ne-am înzdrăvenit repede amîndoi și ne-am întors la regiment. Acum însă luptele încetaseră și în noiembrie s-a încheiat armistițiul. În timpul convalescenței, Gicu îmi mărturisea gîndul lui de a se apuca de teatru. Eu îl sfătuiam să renunțe. E o meserie spinoasă. Nici nu bănuiam că vorbesc cu unul dintre cei mai mari actori ai țării... în spe.

Sică Alexandrescu

## MĂRTURII • PAGINI DE ARHIVĂ • IMAGINI PE VIU

pulberea de pușcă, uimiți, rotind ochii măriți de febră, își furișau rușinați cîte o mină bandajată, sub halatul vîrgat de spital. Din cînd în cînd cîte o coconită, urmată de un tînăr războinic, se desprindea din grupul multicolor, și cu exclamații de păsărică speriată, asculta cum însoțitorul îi descria origina și proveniența acestor bizare fapte, pentru distracția cărora se da serbarea.

(...) Serbarea începe: Doamna Ginsky, panașată, mai împodobită de bijuterii ca moaștele Sfintei Paraschiva, cîntă grațios cîteva cuplete, face o piruetă și dispăre; nasul obscen al lui Tănase înveselește banca răniților, și după asta, deodată, pe scena făcută din trei scinduri așezate pe două butoaie, care tremură sub pașii ei, se înalță Ventura, febrilă, între două pansamente, rotind pe deasupra tuturor,

ochii aceia lungi, bizari, privirile acelea viperine, cu licăriri de oțel; subțire, cu chipul supt, înfășurată în șorțul ei de infirmieră, ca într-un drapel imaculat. Din buzunarele largi, ies la iveală termometrul și un stilograf. Începe să declame, ceva versuri la întîmplare, care rostite de buzele ei, par definitive. Cu o mină ține manuscrisul, iar cealaltă flutură în soare ca o spadă, sclipește ca o torță; parcă mina aceasta culege din aer, ca într-un buchet toate vibrațiile, toate fiorurile de așteptare, toate nădejdlile sugrumate de teamă, și le asvîrlă apoi, în petale sclipoare peste doamnele, care palide, au încetat să mai rîdă, peste junii, înăbușînd nu știu ce pudori răscolite sub uniforme de gală, peste capetele rase ale răniților.

În lașul nostru, al tuturor desnădejdlor și speranțelor, Marioara Ventura a